

HOOGOPGELEIDE TANZANIANEN BLIJ MET VERTREK NEDERLANDSE HULP

'GEVEN HOUDT MENSEN DOM'

Na ruim veertig jaar beëindigt Nederland de bilaterale ontwikkelingsrelatie met Tanzania. De focus verschuift naar Nederlands eigenbelang en investeringen in de private sector. Hoe wordt er in Tanzania tegen deze beslissing aangekeken? Geeft Nederland het goede voorbeeld of zitten hier grote risico's aan vast? Eva de Vries doorkruiste het land op zoek naar antwoorden.

'Karibu', welkom. De dame achter de toonbank zet een kop zwarte thee en een schoteltje met twee *mandazi's*, een soort donuts, voor me neer. Ik ben in de enorme marmeren hal van het Umoja House in Tanzania's grootste stad Dar es Salaam, waar de Nederlandse ambassade is gevestigd. Mijn interview met de Nederlandse ambassadeur begint pas over een uur, dus ik gebruik mijn tijd om de beleidsbrieven over de uitfasering van de Nederlandse ontwikkelingshulp opnieuw door te lezen.

Tanzania is een van de achttien afvallers van onze landenlijst. Er moet bezuinigd worden en de overheid heeft gekozen voor een duidelijker thematische focus op minder landen. Ik moet denken aan wat Marten de Boer, Tanzania-expert bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken, mij vlak voor vertrek vertelde: dat de Tanzaniaanse economie tussen de 6 en 7 procent per jaar groeit. 'Een bilaterale ontwikkelingsrelatie is nu niet meer nodig', stelde hij. 'Het is tijd voor een andere relatie, een gelijkwaardiger, economische relatie.'

AMBASSADE NIEUWE STIJL

'Voor ons kwam dit nieuws onverwacht, we zitten hier al zó lang', begint Ad Koekkoek, sinds 2009 ambassadeur, ons gesprek. Koekkoek oogt ietwat stug en hij neemt kleine slokjes van zijn koffie. 'Maar goed', nuanceert hij, 'het is een politiek gegeven, de budgetten staan onder druk en de Nederlandse burger wordt steeds kritischer.' De ambassade in Dar es Salaam blijft overeind maar

krijgt een andere functie en moet drastisch afslanken. Koekkoek vertelt dat er in 2014 nog maar drie uitgezonden beleidsmedewerkers zullen rondlopen, terwijl er in 2009 bijna tien in dienst waren. 'De ambassade stopt met alle ontwikkelingsgerelateerde activiteiten. Dit zijn voornamelijk projecten op het gebied van water, gezondheidszorg en decentralisatie', legt hij uit. Koekkoek relateert het vertrek van Nederland door te benadrukken dat veel geldstromen in tact blijven. Nederlandse euro's blijven Tanzania binnenstromen via het multilaterale kanaal, de maatschappelijke organisaties, talloze particuliere initiatieven en verschillende fondsen en beurzenprogramma's.

De ambassade gaat zich, in lijn met het buitenlandbeleid, vanaf 2013 richten op ontwikkeling van de private sector met als doel de economische positie van Nederland in de wereld te verbeteren. 'De aandacht voor het bedrijfsleven binnen ontwikkelingssamenwerking is niet nieuw', zegt Koekkoek. 'Het bedrijfsleveninstrumentarium, met programma's als ORIO [Ontwikkelingsrelevante Infrastructuurontwikkeling, red.] en PSI [Private Sector Investeringsprogramma, red.] zijn voorbeelden van initiatieven waarmee we Nederlandse ondernemers een steuntje in de rug geven.' Zo levert Philips al jaren medische apparatuur voor Tanzaniaanse ziekenhuizen, worden wegen gebouwd door bouwgroep Bam en is de tuinbouwsector voor een groot deel in Nederlandse handen.

Welke taken en bevoegdheden krijgt de ambassade 'nieuwe stijl' er dan bij? Koekkoek vertelt dat ze zich voornamelijk zullen richten op de drie pilaren van economische diplomatie: het signaleren van kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven (*market access*), zorgen voor gelijke mogelijkheden voor alle investeerders (*level playing field*), toezien op handhaving van wetten en regels, en bedrijven adviseren bij problemen met bijvoorbeeld de overheid (*troubleshooting*). 'De concrete activiteiten daarin moeten zich echter nog verder uitkristalliseren', zegt hij ten slotte.

De bilaterale liefde tussen Nederland en Tanzania is voorbij, is dat niet zonde na die decennialange aanwezigheid? 'Weggaan kan niet pijnloos, maar er wordt gewerkt aan een goede exitstrategie om kapitaalvernietiging te voorkomen', vertelt Koekkoek. De ontwikkelingsprojecten worden veelal gezamenlijk met andere donoren ontwikkeld en uitgevoerd. Vertrekken

betekent dus dat het potje met geld voor een bepaald project kleiner wordt. Er moet dan bezuinigd worden maar het project kan wel voortbestaan. Bovendien wordt de geldkraan niet in één keer dichtgedraaid. 'We bespreken met andere donoren of en op welke manier zij die gaten op kunnen vullen en betrekken de Tanzaniaanse autoriteiten hier ook bij', legt Koekkoek uit. Als voorbeeld noemt hij het *accountability*-programma; een groot programma dat uitgevoerd wordt samen met de Nederlandse ontwikkelingsorganisatie SNV, met slechts één financier: de ambassade. De ambassade stopt met de financiering en uitvoering van dit project, maar hier neemt het Britse Department for International Development (DFID) de werkzaamheden en de financiële verplichtingen over zodat het programma niet opgeheven wordt.

'Het wegvallen van financiële middelen is grotendeels op te vangen', vervolgt Koekkoek, 'wat betreft de intellectuele input is dat een stuk lastiger.' Volgens Koekkoek heeft Nederland veel specifieke kennis gebracht via de themadeskundigen op de ambassade en hun netwerken. 'Er gaat dus wel een stukje Nederlandse expertise verloren.' Het nieuwe meerjarenplan van de ambassade ('Multi-Annual Strategic Plan 2012-2015'), met daarin verweven de exitstrategieën, is inmiddels goedgekeurd door het ministerie van Buitenlandse Zaken. 'Wij zien het zorgvuldig uitvoeren van de uitfasering als een grote verantwoordelijkheid voor de komende jaren', aldus Koekkoek.

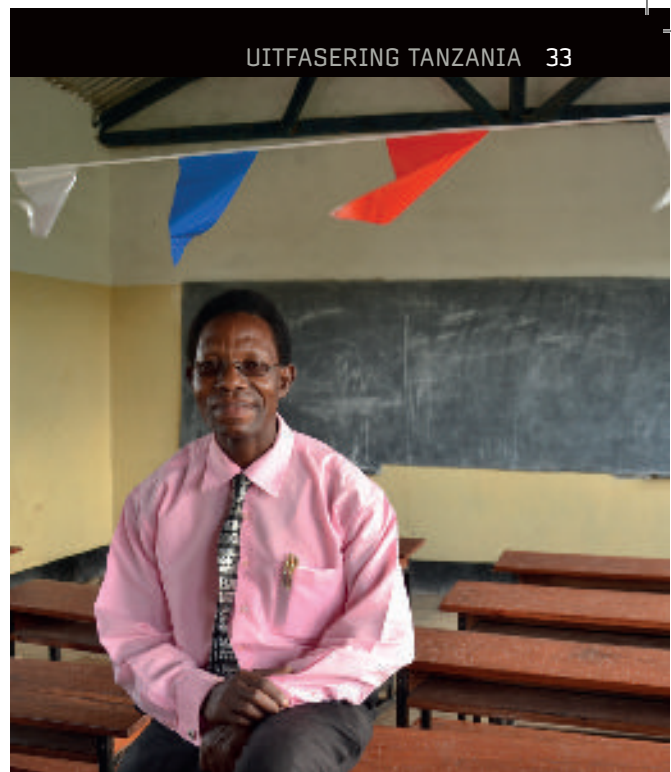
WANORDE

De zon brandt dwars door het dikke wolkendek heen en in Afrikaans tempo loop ik over de rode onverharde weg naar mijn volgende afspraak. Ik bezoek de Tanzania Development Partners Group (TDPG), een tak van het United Nations Development Program (UNDP), omdat ik inzicht wil krijgen in de Tanzaniaanse donorarchitectuur. Oud-ambassadeur Karel van Kesteren spreekt in zijn boek *Verloren in Wanorde* (2010) over de 'wanordelijke hulppraktijk' in Tanzania: 'Er zijn veel te veel donoren, ieder werkzaam in te veel sectoren met te veel afzonderlijke activiteiten.' Op de kaft van het boek is als symbool voor deze wanorde een elektriciteitsmast afgebeeld met talloze in elkaar verweven kabels, snoeren en draden.

'De TDPG bevordert de dialoog tussen de regering en

de vijf multilaterale en zeventien bilaterale donoren en probeert zo de verschillende inspanningen te coördineren en harmoniseren', legt hulpeffectiviteit-specialist Niels Knudsen uit. Om de effectiviteit van hulp te vergroten heeft TDPG een dialoogstructuur opgezet voor donoren én voor de Tanzaniaanse regering. Iedere maand zitten afgevaardigden uit verschillende landen en organisaties met elkaar rond de tafel om activiteiten af te stemmen en de voortgang van projecten door te spreken. Er zijn werkgroepen op het gebied van onder andere gender, bestuur en landbouw. 'Het voorzitterschap rouleert onder de bilaterale donoren', vertelt de blonde Scandinaviër, terwijl zijn hand over een ingewikkeld uitzienend schematisch overzicht vol verbindingspijlen beweegt. Nederland zit op dit moment de werkgroep over bestuur voor, maar deze rol vervalt na de uitfasering. Zo'n themagroep is een goed voorbeeld van een plek waar Nederland kon aantonen kennis van zaken te hebben. De ambassade blijft wel betrokken bij het hoofdoverleg tussen verschillende donoren en de Tanzaniaanse autoriteiten, omdat hun werkzaamheden op het gebied van handel en private sector afgestemd en geharmoniseerd moeten worden.

Het klinkt allemaal logisch en doordacht, maar werkt het ook? Knudsen zegt dat de *Paris Declaration Survey* van vorig jaar aangaf dat er vooruitgang in Tanzania is geboekt. Dit onderzoeksrapport van de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) beschrijft de voortgang van de afspraken die in 2005 in Parijs zijn gemaakt met betrekking tot hulpeffectiviteit. 'De

GELDESTROMEN NAAR TANZANIA

- Tanzania is de derde grootste ontvanger van buitenlandse ontwikkelingshulp (na Irak en Afghanistan)
- Per jaar ontvangt de regering 2811 miljoen dollar
- Na 2013 stopt de bilaterale geldstroom vanuit Nederland. De financiering uit fondsen voor de private sector zal echter toenemen.

(Bron: OESO/DAC database)

Foto: Het hoofd van de Magu Primary School in een klaslokaal

→ transactiekosten zijn bijvoorbeeld gedaald', zegt Knudsen. 'En ook maken donoren hun budgetten voor komende jaren eerder bekend, zodat de overheid haar begroting hierop kan aanpassen. Hierdoor neemt de betrouwbaarheid van een donor toe', vervolgt hij. Knudsen plaatst ook een kritische kanttekening: 'Het is echter een zwaar proces, en concrete vooruitgang is moeilijk te meten.'

Daarbij lijken de nieuwe, niet-westerse donoren de zaak nóg complexer te maken. Het rijtje opkomende economieën, bestaande uit Brazilië, India en China, staat inderdaad moederziel alleen in het overzicht. 'Er is weinig zicht op wat zij precies doen, ze zijn geen onderdeel van onze overlegstructuur. Al zijn er continu gesprekken gaande om ook hen erbij te betrekken. Ze spelen namelijk een steeds belangrijkere rol', aldus Knudsen.

Wanneer je inzicht krijgt in de context waarin Nederland al die jaren zijn werk heeft moeten doen, lijkt het een logische keuze om juist in Tanzania het werk neer te leggen. Staatssecretaris Knapen wil namelijk versnippering van de hulp tegengaan. Eén donor meer of minder maakt hier vast geen verschil. Of wel? Knudsen betreurt het vertrek van de Hollanders wel degelijk. 'Nederland neemt graag het voortouw, is betrouwbaar en zorgt ervoor dat de vaart erin blijft, vooral in de gezondheidsector en op het gebied van lokaal bestuur. Dit is niet zomaar op te vangen.'

HET GOEDE VOORBEELD

Kraampjes met hangende bananen en ananassen schieten voorbij. Langs de kant van de weg worden stapels sinaasappels verkocht. Een man trekt een kar voort met een grote lading broden. Vanuit de taxi zie ik de omgeving veranderen. Ineens zijn daar enorme villa's met elektronische hekken en weelderige groene tuinen. We zijn in Masaki, de expatwijk van Dar es Salaam. In een restaurant spreek ik Janet Mbene, economie en ontwikkelingsconsultant. Voordat Mbene haar eigen consultancybedrijf opstartte, werkte ze voor de Verenigde Naties, voor de Internationale Arbeidsorganisatie en voor verschillende regionale en internationale ngo's, waaronder de Britse Oxfam. Tegenover me zit duidelijk een intelligente dame met een zeer uitgesproken mening: 'Nederland heeft een uitstekende beslissing genomen', zegt ze overtuigd, waarna ze 'iets gezonds' besteld, ze vindt namelijk dat ze op haar gewicht moet letten.

'Tanzania is *the Garden of Eden*.' Ze refereert aan de natuurlijke rijkdom van het land, de bodemschatten, het uitstekende klimaat en de mogelijkheden voor het toerisme. 'We kunnen het nu zelf wel rooien.' Tussen haar zinnen door stift ze haar lippen in een felrode kleur en strijkt ze haar rok glad. 'De donoren struikelen hier letterlijk over elkaar. Andere donoren zouden Nederlands goede voorbeeld moeten volgen en in ieder geval moeten stoppen met de algemene begrotingssteun', zegt Mbene. 'Begrotingssteun is niet transparant, het geld verdampt door corruptie en wanbestuur.'

Maar wat gebeurt er als donoren vertrekken uit een land dat zo afhankelijk is van hulp? 'We belanden waarschijnlijk eerst in een diepe recessie, waarbij de toegang tot basisvoorzieningen voor de onderklasse bemoeilijkt zal worden', voorspelt Mbene. 'Pas daarna voelt de regering zich gedwongen om de situatie te verbeteren.

Belastingen moeten zorgvuldiger worden geïnd, er moet gekort worden op luxe uitgaven, en budgetten moeten nageleefd worden', vult ze aan. 'Uiteindelijk wordt het beter.' De serveerster zet een met friet gevulde chapati-pannenkoek voor Mbene op tafel. 'Dit land heeft zo veel potentie,' zegt ze, 'maar na vijftig jaar onafhankelijkheid zijn we nog steeds zulke grote bedelaars. Ik schaam me dood.'

OP DE UNIVERSITEIT

Ik neem plaats aan een tafeltje in het café van de faculteit Letteren en Sociale Wetenschappen van de Universiteit van Dar es Salaam. Binnen een mum van tijd word ik vergezeld door drie docenten, en zodra ik de reden van mijn bezoek vertel barst de discussie los. 'Terugtrekken is een les', zegt een van de mannen stellig, 'de regering moet haar eigen boontjes leren doppen.' Hij staat duidelijk aan de kant van Janet Mbene. Zijn collega vindt het naïef om te denken dat de situatie verbeterd als de donoren weg zijn. 'Het wordt een nachtmerrie! De regering zal zich nooit bekommeren om het volk. Terugtrekken van hulp heeft een directe impact op mensenlevens in Tanzania', zegt hij met verheven stem. 'Bovendien, die donoren willen zelf toch ook helemaal niet weg? Dat kost ze hun baan én hun luxueuze expatleven met grote auto's, een villa in Masaki en volledige vergoede vakanties!' Gedwongen door de wijzers van de klok neem ik afscheid van de heren en stap ik in de lift naar de vijfde verdieping.

Ik klop op de deur en ga de werkkamer van Max Mmuya, hoogleraar politicologie, binnen. Achter een met papieren en ordners gevuld bureau zit een kleine man van in de zestig jaar driftig te typen. Mmuya doet al jaren onderzoek naar de ontwikkeling van lokaal en goed bestuur in zijn land en heeft veel samengewerkt met SNV. Hij is het eens met Mbene en één van zijn collega-docenten. 'Op sommige vlakken zou Tanzania terug moeten naar het gedachtegoed van Julius Nyerere', zegt Mmuya, verwijzend naar de man die Tanzania naar de onafhankelijkheid bracht in 1961 en president was tot 1985. 'Hij was fel tegen buitenlandse inmenging en vóór zelfstandigheid, zelfredzaamheid en vertrouwen in ons land', aldus Mmuya.

VICTORIAMEER

Onder me zie ik langzaam de groene heuvels voorbijtrekken, afgewisseld met dorre vlakten en hier en daar een dorpje met huisjes die gebouwd zijn in de vorm van een cirkel. Af en toe blokkeert een voorbij zwevende wolk het zicht op de grond. Ik zit in een klein vliegtuig richting Mwanza, de op twee na grootste stad van Tanzania, gelegen in het verre noordwesten, aan het visrijke Victoriameer. Ik maak me op voor deel twee van mijn reis. De hoogopgeleide Tanzanianen die ik in Dar es Salaam heb gesproken zijn optimistisch over Tanzania's toekomst, indien ze de kans krijgen om het 'zelf' te doen. Maar hoe wordt er over Nederlands vertrek gedacht buiten Dar's betonnen jungle, ver weg van expatdiners en kantorencomplexen? Wat vindt het maatschappelijk middenveld ervan? En de 'gewone' dorpingen?

In Mwanza ben ik te gast bij SNV. De ontwikkelingsorganisatie, gespecialiseerd in capaciteitsopbouw van

lokale organisaties, stond aan de wieg van de Nederlandse aanwezigheid in Tanzania. Jarenlang werd de organisatie rechtstreeks gefinancierd door de Nederlandse overheid. Die financiering wordt nu langzaam afgebouwd, dus ook SNV is op zoek naar alternatieve financieringsbronnen, maar blijft wel werkzaam in Tanzania. Met een schat aan ervaring en een groot netwerk in het gebied rondom het Victoriameer is SNV een interessante tussenstop.

Coördinator Rinus van Klinken, groot, lichte krullen en een opvallende bril, woont al ruim dertig jaar in Oost-Afrika en spreekt vloeiend Swahili. Hij heeft een aantal mensen van lokale partnerorganisaties van SNV uitgenodigd voor een groepsdiscussie. Van Klinken uit zijn zorgen over de toekomstige verschuiving naar de private sector. 'Er is op dit moment onvoldoende capaciteit bij lokale bedrijven, ze zijn er nog niet klaar voor om te gaan samenwerken met buitenlandse investeerders.' De mensen aan tafel zijn het erover eens: lokale bedrijven moeten intern eerst verder opgebouwd worden. Van Klinken ziet hier een belangrijke taak voor SNV weggelegd. 'Wij kunnen helpen deze capaciteit te versterken, expertise overbrengen, processen begeleiden en netwerken ondersteunen.' Grote regendruppels kletteren op het rieten dank van de bar in het centrum van Mwanza. Het ritme waarin het water neerkomt versnelt en veroorzaakt een oorverdovend lawaai waardoor we genoodzaakt zijn het gesprek even te staken.

Zodra de regen is opgehouden verspringt de discussie van capaciteitsopbouw naar de noodzaak van een kritische, goed geïnformeerde bevolking en de rol die het maatschappelijk middenveld hierin kan spelen. 'Ngo's moeten de link zijn tussen de overheid en de bevolking', suggereert Editrudith Lukanga, de enige Tanzaniaanse dame aan tafel. 'Ze kunnen bijvoorbeeld moeilijke documenten toegankelijk maken, en vragen beantwoorden van burgers', vult ze aan. Volgens haar vergroot dit de transparantie van het beleid en het stimuleert mensen om de overheid ter verantwoording te roepen. Haar opmerking herinnert me aan mijn gesprek met Janet Mbene. Wat haar betreft konden sommige internationale ngo's blijven om dit soort werkzaamheden te financieren en te assisteren bij de uitvoering. Van Klinken geeft aan dat deze ontwikkeling nu ook al zichtbaar is: 'De opgeleide middenklasse groeit en er is een toenemende vraag naar verantwoording van keuzes en gebruik van middelen, met name waar het de regering betreft. Het gaat de goede kant op.'

WATERCOMITÉ

De rijstvelden worden verlicht door de frisoranje gloed van de opkomende zon. Diepzwarte silhouetten staan voorovergebogen tussen de plantjes, met de voeten in het glinsterende water. Avocado-, mango- en bananenbomen wuiven mee met de ochtendbries. De natuurlijke rijkdom van dit gebied waarover ik veel mensen heb horen spreken, is goed zichtbaar op het platteland. Alles groeit en bloeit en er wordt volop gezaaid en geoogst. Vandaag bezoek ik samen met een SNV'er en twee medewerkers van partnerorganisaties een aantal projecten in de rurale omgeving van Mwanza. Onze eerste stop is het watercomité in het dorpje Kabila. Een partnerorganisatie van SNV heeft hen ondersteund met het bouwen van een waterpomp.

'Al die miljoenen dollars die Tanzania binnenkomen

VERENIGDE REPUBLIEK TANZANIA

Administratieve hoofdstad:	Dodoma
President:	Jakaya Kikwete
Onafhankelijk sinds:	1961
Officiële taal:	Swahili
Bevolking:	43,19 miljoen
Bruto binnenlands product:	23,06 miljard dollar (laag-inkomensland)
Human Development Index:	152 (van de 187)
Economische groei:	6,4 %
% bevolking onder armoedegrens:	33,4 %
Levensverwachting:	57 jaar
Geletterdheid:	73%

RELATIE NEDERLAND-TANZANIA

1969

Nederland begint zijn officiële ontwikkelingsrelatie met Tanzania na eerdere betrokkenheid in de vorm van missies en zendingen

1970 - HEDEN

Nederland is actief in de gezondheidszorg, decentralisatie, private sector, onderwijs, water en sanitatie, middels multilaterale organisaties, Nederlandse ngo's en particuliere initiatieven

2005

Handelsmissie ter bevordering van economische relatie

2007

Start algemene begrotingssteun van Nederland aan Tanzania

2009

Opschorting algemene begrotingssteun

2011

Tanzania verdwijnt van de lijst met Nederlandse partnerlanden

2013

Bilaterale hulp aan Tanzania stopt; begin van de focus op de ontwikkeling van de private sector

→ komen in ieder geval niet hier terecht', zegt een wel-doervoede man terwijl hij zijn zonnebril afzet. 'De weg tussen de regering en Kabila is oneindig lang. Voordat het geld hier is, is het allang verdamp't, de jongen naast hem knikt instemmend. Er is wat uitleg nodig om duidelijk te maken dat Nederland, voorheen een van de belangrijkste donoren, stopt met bilaterale hulp aan Tanzania. Het nieuws wakkert de discussie in de ruimte aan. 'Donoren moeten het geld rechtstreeks aan projecten doneren zodat het geld op de juiste plekken terecht komt', is de conclusie van de comitésleden.

Het dorp verderop heeft duidelijk meer geluk gehad. We betreden het keurig aangeharkte terrein van de basisschool. De roze muren en het frisgroene houtwerk maken van het nieuwe toiletgebouw een waar kleurenpalet. 'Dit hokje is speciaal voor de meisjes, voor als ze menstrueren', legt het schoolhoofd uit. Trots opent hij één voor één de deurtjes. Het spiksplinternieuwe gebouwtje is deels gefinancierd door de Nederlandse ambassade. 'De ambassadeur is onze grote vriend', zegt het schoolhoofd met een twinkeling in zijn ogen. Hij schrikt als hem verteld wordt dat de Nederlandse ambassade stopt met haar ontwikkelingsprojecten. Het leveren van financiële bijdragen voor de bouw van sanitaire voorzieningen is voorlopig dus verleden tijd.

MIJNWERKERS

De volgende dag laat ik Mwanza achter me en vervolg ik mijn reis in noordoostelijke richting naar Arusha, de uitvalsbasis voor Big Five safari's en de beklimming van Afrika's grootste berg Mount Kilimanjaro. Aan de bar staan grote, ietwat ruig uitziende mannen gekleed in legergroene overhemden. Mijnwerkers, laat ik me vertellen. Blijkbaar zijn er veel goud- en diamantmijnen te vinden in deze regio, die veelal in handen zijn van Canadese en Australische multinationals. Tanzania's mijnindustrie is in opspraak, de kranten staan er vol mee. 'Rond de 3 procent van de opbrengsten uit de mijnindustrie komt ten goede aan de binnenlandse economie', meldt een recent uitgekomen rapport van Extractive Industries Transparency Initiative. Maatschappelijke organisaties en de bevolking hebben kritiek op het gebrek aan transparantie in de contracten die tussen de multinationals en de overheid worden gesloten. 'Daarbij hebben de bedrijven een slechte invloed op het milieu, schenden ze mensenrechten, en worden landrechten vaak niet in acht genomen', aldus de Tanzaniaanse krant *The Citizen*.

Tijdens mijn interviews is regelmatig verwezen naar de situatie in de mijnindustrie. Zowel Janet Mbene als Max Mmuya waren positief over een intensievere economische samenwerking tussen Nederland en Tanzania, maar uitten ook hun zorgen over landrechten, de voordelen van buitenlandse investeringen voor hun eigen land en exploitatie van grondstoffen. In de door SNV georganiseerde groepsdiscussie werd het advies gegeven dat Nederlandse ondernemers moeten leren van de fouten die in de Tanzaniaanse mijnindustrie zijn gemaakt. Wat betreft het gebruik van grond is het bijvoorbeeld erg belangrijk om kraakheldere contracten te sluiten met de regering, waarbij ook de lokale bevolking wordt geconsulteerd.

Tijdens deel drie van mijn reis duik ik de private sector in en bezoek ik een aantal Nederlandse bedrijven in het vruchtbare noorden. Vanwege het voortreffelijke klimaat is dit de beste locatie voor bloemen-, zaden-, groente- en fruitteelers, zoals het groenteveredelingsbedrijf Rijk Zwaan. 'Rijk Zwaan heeft 164 mensen in dienst. Ik ben de enige *mzungu*, de enige blanke', vertelt directeur Harald Peeters. 'We doen zoveel mogelijk beroep op Tanzaniaanse medewerkers.' De vestiging in Arusha is mede door middel van een PSI-subsidie opgezet. We stappen een van de grote kassen binnen. Gehuld in lange witte jas en met plastic crocs stap ik op de desinfectiemat. Eén bacterie kan fataal zijn voor de productie van de zaden voor komkommers, tomaten en courgettes.

'Het bedrijf zorgt voor werkgelegenheid en belastinginkomsten op zowel lokaal als nationaal niveau', zegt Peeters. Volgens hem heeft Rijk Zwaan de mooiste CAO van de gehele tuinbouwsector. 'Ons personeel ontvangt een goed salaris en krijgt driemaal daags te eten, ziekenhuiskosten worden vergoed en iedereen kan gratis getest worden op hiv/aids.'

Is dit een vorm van ontwikkelingssamenwerking? 'Eigenlijk wel,' stelt Peeters, 'maar dan volgens een zakelijke benadering. Het mooiste is dat ze er zelf iets voor moeten doen. Geven houdt mensen dom.' Peeters vindt het dan ook een goede zet dat er een punt wordt gezet achter een deel van de Nederlandse ontwikkelingsactiviteiten in Tanzania. We passeren een tweetal vrouwen die bezig zijn met het bevestigen van zakjes met biologisch bestrijdingsmiddel aan de stengels van de planten. 'Noodzakelijk voor de beste zaden, en uiteindelijk voor de lekkerste groenten.' Rijk Zwaan begint dit jaar ook met het verkopen van zaden van Afrikaanse groenten aan lokale boeren. 'De zaden telen we zo dat de groente langer houdbaar is, zodat de boeren langer de tijd hebben om de groente te verkopen', vertelt Peeters. 'Op deze manier helpen we onze lokale collega's ook een handje, maar de nadruk blijft op de export.'

Een paar kilometer verderop is Rotian Seeds gevestigd. Peeters kent het bedrijf en de directeur goed. Rotian Seeds is gespecialiseerd in de productie van bonenzaden. Sjouke Bruinsma, de van oorsprong Friese directeur van het bedrijf, geeft aan de bilaterale exit wel degelijk jammer te vinden. 'Meer focus op economie en zelfredzaamheid is goed, maar ontwikkeling is meer dan alleen het bedrijfsleven', zegt hij stellig. 'Economische groei is niet mogelijk zonder een opgeleide bevolking.'

Met de casus uit de mijnindustrie in mijn hoofd vraag ik de directeuren of de angst van de Tanzaniaanse bevolking met betrekking tot buitenlandse investeringen terecht is. 'Tanzanianen zijn paranoïde op het gebied van land en zijn bang dat wij er met hun rijkdommen vandoor gaan', zegt Peeters. Hij kan zich hun zorgen echter wel voorstellen. 'Grondstoffenroof gebeurt hier al eeuwen lang, eerst in de koloniale periode, en nu door multinationals.' Hun angst heeft wellicht ook te maken met het gebrek aan transparantie waarover de kranten spreken. 'Wij houden ons keurig aan de regels en betalen alle belastingen. Je kunt buitenlandse bedrijven niet over één kam scheren', besluit Peeters.

Volgens de heren kan de 'nieuwe' ambassade op dit vlak ook een rol spelen. De ambassade zou het netwerk

Foto boven: In het gebied rond de Kilimanjaro is een overvloed aan fruitbomen, maïsvelden en koffieplantages

Foto midden: Econome en ontwikkelingsconsultant Janet Mbene in een restaurant in Dar es Salaam

Foto onder: Vrouwen aan het werk in de omgeving van de Kilimanjaro

van Nederlandse bedrijven in Tanzania in kaart moeten brengen en kan vervolgens een brug slaan tussen Nederlanders in de private sector en de Tanzaniaanse regering. De ambassade kan helpen met problemen omtrent wet- en regelgeving, corruptie en belasting. 'Troubleshooting' is het label dat de ambassade hieraan hangt. 'Op deze manier doen we alles zoveel mogelijk volgens de regels en lopen we niemand in de weg', aldus Bruinsma.

NGO'S ALS SCHAKEL

Het bruine modderwater kolkte door de straten en sleurt takken, afval en hier en daar een instabiel voertuig met zich mee. Vanuit mijn hotelraam kijk ik naar buiten en verbaas ik me over de zoveelste hoosbui in dit tropische land onder de evenaar. Ik ben weer terug in Dar es Salaam en poog de conclusies van mijn reis op een rij te zetten. Te midden van de 'wanordelijke hulppraktijk' beëindigt Nederland haar bilaterale hulprelatie met Tanzania. Weggaan doet pijn, maar exitstrategieën worden zo deskundig mogelijk uitgevoerd en de verschuiving naar ontwikkeling van de private sector biedt allerlei nieuwe kansen. De meningen over deze uitfasering zijn verdeeld. Zwart-wit gezegd vinden de optimisten, veelal hogeropgeleide Tanzaniaanen en Nederlandse ondernemers, dat Nederland het goede voorbeeld geeft en dat Tanzania wel zonder donoren kan. Een zakelijke benadering en een economische relatie is beter en gelijkwaardiger, vinden ze. De kritische tegenhangers, de 'gewone Tanzaniaanen' en het maatschappelijk middenveld, benadrukken dat Tanzania te afhankelijk is van hulp.

Ngo's zijn op dit moment van groot belang om als schakel te fungeren tussen de overheid en de bevolking. Die laatste groep uit ook haar zorgen over de verschuiving naar de private sector, mede vanwege het misbruik dat veelal door buitenlandse investeerders van Tanzania's 'Garden of Eden' wordt gemaakt. Nederlandse ondernemers zelf zien het ondernemerschap als vorm van ontwikkelingssamenwerking en als stimulans voor de lokale economie. Kortom: de ruim veertig jaar lange bilaterale relatie tussen Nederland en Tanzania mag dan over zijn, helemaal voorbij is de liefde absoluut niet. ■

